ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĖ-BIRŽELIS, 1957

TURINYS

Su karališku dangum. Eil. E. Mieželaitis..... 18

Ryto sodas. Eil. Alg. Skinkys 18

Abelēlē. Eil. Alg. Skinkys 18

Mokslas, atomų pavojus ir politika. A. B. Salietis 19

Audra naktį. Eil. Just. Marcinkevičius 22

Pastabų iš mokslo srities. Pregresas 23

Rašytojas A.Vienuolis-Žukauskas. J. Stonys 24

Audra. Jonas Kaškaitis 27

Mokykla ir meilē darbui praktikoje. S. Šmukleris 30

Rugių daina. Eil. Just. Marcinkevičius 31

Frank Little. Eil. Jonas Kaškaitis 32

Burē jūroje. Eil. Petras Vaičiūnas..... 16

No. 2

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: $1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Su karališku dangum

Nukeliu kepurę, eidamas taku,—
Su jo didenybe—su dangum šneku...

Kuo didžiuojies, klausiu, svetimas dangau?
—Aš virš savo žemės miestų palinkau.

Žvaigždėmis į puošnią žemę aš žiūriu,—
Tiek, skaičiuoju, aukso, gaila, neturiu.

—Man krūtinę puošia daugelis žvaigždžių,
Dar daugiau ten aukso, žemės nekenčiu...

Aš pavydžiu aukso, žėrinčio žemai,
Juo turtingai puošias pilys ir namai.

—Tu pavydi aukso, svetimas dangau?
—Aš pavydžiu aukso. Na o tu, žmogau?

—Aš kitoj padangėj, seni, gyvenu.
Jai nereikia aukso, saulės akmenų.

Ji, žemyn palinkus savo krūtine,
Visą laiką mato dirbantį mane.

Aš esu turtingas dainomis, rimu.
Dainoje numirštu, dainoje gemu.

Nepritrūksta liaudžiai skiriamos dainos,
Aš daina kaip duonos kąsniu dalinuos.

Nebeliks nei aukso, nei brangaus akmens,
O daina kaip duona—amžinai gyvens.

Nukeliu kepurę, eidamas taku,
Ir rytų padangėj žvaigždę aš seku.

E. Mieželaitis

Ryto sodas

Sekmadienis. Tylu. Prie lango zyzia uodas.
Tu sėdi kambary, galvoji ir rašai.
Už lango gegužė. Pražydęs vyšnių sodas
Prieš saulę prausiasi šaltos rasos lašais.

Toliau virš obelų lengvutis ūkas plauko,
Drugeliai gainiojas ties kūdra rūkškana.
Po žydinčias kekes, atskridusios iš lauko,
Dūzgena bitės, skamba lyg daina.

Gal būt, jums nuostabu, ko sėdžiu tokį rytą,
Užmiršęs saulę, obelis, gėles...
Skaitytojau brangus, aš noriu sodą šitą
Parodyti ir tau, įpynęs į eiles.

Alg. Skinkys

Abelėlė

Vai žydėk, žydėk,
Balta obelėle.

Liaudies daina

Žydi, žydi obelėlė
Prie vartelių, prie namų,
Kai aš rytą rytmetėlį
Į gamyklą išeinu.

Jos žiedai, lapeliai trapūs
Kvepia saule, medučiu.
Visą dieną šitą kvapą
Ir prie staklių aš jaučiu.

O sode maža dukraitė
Žaidžia, krykštauja graži.
Ach, kaip ji į obelaitę
Baltaplaukę panaši.

Al. Skinkys

ŠVIESA
The Light

Prenumeratos kaina: metams $1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 2 Balandis-gegužė-birželis (April-May-June), 1957 XXIX..

Mokslas, atomų pavojus ir politika

A. B. SALIETIS

Beveik prieš visą šimtmetį (1862 m.) istorikas Henry Adams rašė:

"Žmogus išvystė mokslą, kurio jis nebegali suvaldyti. Aš tvirtai tikiu, jog nereikės laukti daugelio šimtmečių, kuomet mokslas bus žmogaus valdytojas. Mašinos, kurią žmogus išras, jis nebepajėgs sukontroliuoti. Gali ateiti diena, kuomet mokslas savo galioje turės patį žmonijos išlikimą, ir žmonės sunaikins save, išsprogdindami visą pasaulį."

Ši stebėtina Adamso pranašystė jau pildosi. Nereikėjo laukti daugelio šimtmečių, o užteko ne visiškai pilno vieno šimtmečio: mokslas suskaldė atomą ir įdėjo į žmogaus rankas jei ne mašiną, tai bombą, kuri jau yra virtusi visiškai rimta grėsme visai žmonijai.

Ką su ta bomba daryti? Kaip ją pažaboti? Kaip nuo jos apsisaugoti ir apsaugoti žmoniją nuo sunaikinimo? Tai svarbiausi šiandien klausimai ne tik moksle, bet ir politikoje ir visuose žmonių ir tautų santykiuose. Atominiais - vandeniliniais (nukliniais) pabūklais didžiųjų valstybių ginklavimasis iš vienos pusės, augantis atominio karo pavojus ir baimė iš kitos pusės, pastato antraeilėn ir net trečiaeilėn vieton visus kitus klausimus, šiandien stovinčius prieš žmones ir tautas.

LABAI KLAIDINGA GALVOSENA

Tūli amerikiečiai save ramina šitaip: Labai galimas daiktas, kad atominis karas nekils, todėl nėra reikalo iš baimės naktimis nemiegoti. Pagaliau, jeigu toks karas ir kiltų, tai mūsų oro laivynas iš lėktuvų atominėmis-hidrogeninėmis bombomis sulygintų su žeme socialistinio pasaulio miestus ir kaimus, o mes nebūtume paliesti. Argi ne taip atsitiko Pirmajame ir Antrajame pasauliniuose karuose? Mes visus naikinome, o mūsų niekas neužkliudė. Abudu anie karai mums suteikė tiktai negirdėtą gerovę ir pralobimą. Tai kodėl mums taip jau reikėtų bijoti dar vieno, na, kad ir atominio, pasaulinio karo?

Šitaip "logiškai" galvojančių amerikiečių, reikia pripažinti, yra nemaža. Galima gal net daleisti, kad taip tebegalvoja didelė amerikiečių dauguma. Nes kaipgi kitaip reikėtų išaiškinti tą faktą, jog, kaip nekalbėsime, dar ir šiandien šioje šalyje neturime tikrai didelio, tikrai plataus ir gilaus masinio judėjimo prieš naujo karo pavojų? Kaip kitaip galima išaiškinti kad ir tą faktą, jog mūsų darbo unijų judėjimas, apimąs iki dvidešimt milijonų organizuotų darbininkų, niekada nėra rim-

tai pakėlęs balso prieš atominį ginklavimąsi ir naujo karo pavojų?

Tai, žinoma, baisus savęs apsigaudinėjimas. Moderniški lėktuvai, greitesni net už garsą ir pajėgūs nešti bet kokio dydžio atomines bei hidrogenines (vandenilines) bombas, kurie iš Amerikos pasieks Maskvą, Leningradą, Varšuvą arba Pragą, lygiai gražiai ir taip pat sėkmingai pasieks iš ten mūsų New Yorką, Chicagą, San Francisco ir Los Angeles. O kad tokių lėktuvų turi abi pusės—kapitalistinė ir socialistinė,—apie tai abejoti gali tiktai visiškai nieko nenusmanąs asmuo apie tikrąją aviacijos padėtį. Todėl amerikiečiai, kurie ir su trečiuoju pasauliniu karu tikisi susulaukti gerovės, dar vienos negirdėto pralobimo rugiapiūtės, labai smarkiai klysta.

ATOMINIŲ GINKLŲ BANDYMAI

Bet šio straipsnio tikslas nebuvo lukštenti klausimus, susietus su naujo, atominio karo pavojumi. Daug greitesnis ir skubesnis prieš mus ir prieš visą žmoniją yra iškilęs atominių-vandenilinių ginklų bandymų pavojus. Tai šis klausimas yra visur iššaukęs plačiausio susirūpinimo ir diskusijų. Dalykas yra toks: Tas pats mokslas, kuris suskaldė atomą ir padarė bombą, kurios vienos sprogimas gali sunaikinti vidutinio dydžio miestą, nepaliekant jame nei pastatų čielų, nei žmonių gyvų, moko mus ir kitko. Jis moko mus, kad atominių - vandenilinių bombų eksplodavimai, sprogdinėjimai, tai yra, bandymai, užnuodija orą, kuriuo mes kvėpuojame, užnuodija vandenį, kurį mes geriame, apnuodija daržoves ir žoles, kuriomis mes ir mūsų gyvuliai maitinasi. Mat, sprogdama atominė bomba paleidžia labai daug skeveldrų, nuosėdų, dujų, kurios yra nuodingos ir kurios vėjo išnešiojamas kuo plačiausiai. Jos, tos dujos, įėjusios į mūsų kūną, tiesiai arba per maistą arba vandenį, dideliu kiekiu, gali mus greitai užmušti (o tokių atsitikimų yra nemaža buvę), arba, mažesniu kiekiu, gali pagimdyti kaulų ir kraujo vėžį. Dar daugiau: šitie atominiai nuodai gali skaudžiai atsiliepti ant augimo ir sveikatos dar negimusių kartų!

Taip yra. Taip įrodinėja ir tvirtina patys žymiausi viso pasaulio mokslininkai. Čia užteks suminėti tik keletą jų, jau viešai ir garsiai pasisakiusių apie minėtą pavojų mums ir ateinančioms kartoms.

RIMTI MOKSLININKŲ PASISAKYMAI

Štai, tik šiomis dienomis per visą pasaulį prabilo 1952 m. Nobelio premijos laimėtojas, 82 metų amžiaus, mokslininkas, filosofas, muzikas *Dr. Albert Schweitzer*, kurio pareiškimą paskelbė beveik visų kraštų radijai. Kokia gėda, koks mokslui įžeidimas, kad šio mokslininko kalbos nepatiekė Amerikos radijo stotys! Dalykas, mat, tame, kad mūsų vyriausybė nenori kalbėti apie atominių ginklų bandymų pavojų, ir nenori, kad apie tą pavojų girdėtų Amerikos žmonės įžymiųjų mokslininkų nuomonę. Radijo stotys, vadinasi, tiktai gyveniman pravedė mūsų prezidento ir Valstybės departmento politiką. Tai gaila, tai liūdna.

Dr. Albert Schweitzer sako: Pavojus yra, didelis pavojus, baisus pavojus. Atominių ginklų bandymas turi būti sulaikytas tučtuojau. Dr. Schweitzer ypač stipriai atkirto tiems, kurie sako, kad, girdi, radioaktyvumas (užnuodijimas) ore arba vandenyje atominių bombų sprogimu yra toks mažas, jog faktinai nesudaro mums jokio pavojaus. Tai tik pusė tiesos, atsako Dr. Schweitzer. Kita pusė yra štai kokia: Columbia upėje augmenys ir įvairūs gyviai turi jau 2,000 kartų daugiau radioaktyvumo (užsinuodijimo), negu jos vanduo; antys, kurios tais augmenimis ir gyviais maitinasi, turi 40,000 kartų tiek radioaktyvumo; o paukščių, kurie tuo pačiu maistu maitinasi, kiaušinių trynyje yra net 1,000,000 kartų tiek radiaktyvumo, kiek vandenyje. Tai va kame didžiausias pavojus! Ir žmonės ir tūli mokslininkai, kurie tvirtina, kad oro ir vandens apnuodijimas nėra pavojingas, nepasako tiesos apie tikrąjį pavojų.

Neseniai viešai išstojo su pareiškimu aštuoniolika Vakarų - Vokietijos žymiausių mokslininkų-fizikų. Jie ne tik pareikalavo tolesnių atominių bombų bandymų sulaikymo, bet griežtai atsisakė darbuotis prie tokių bombų vystymo. Jų tarpe randame vardą profesoriaus Otto Hahn, Nobelio premijos laimėtojo, kuris, sakoma, buvo pirmutinis fizikas atomą suskaldyti. Jis paremia Dr. Schweitzerio balsą ir šaukia visus mokslininkus prisidėti prie to paties protesto prieš tolesnių atominių bombų bandymus.

Prof. N. J. Bernell, iš McGill universiteto, Kanadoje, tuos bandymus apibūdina lošimu su

ugnimi. Jis sako: Jau jeigu mes nebepaisome savęs, tai nors pagalvokime apie ateinančiąją kartą! Jis sako: "Atominių bombų bandomieji sprogdinėjimai neturi jokio pateisinimo ir kuo greičiausia turėtų būti sulaikyti."

Dr. Charles Noel Martin, francūzas fizikas, savo pranešime Francūzijos Mokslų akademijai, pasakė: "Bet koks padidinimas atominių eksplodavimų sunaikins tas sąlygas, prie kurių mūsų agrikultūra ir mes patys esame pripratę. Galimas daiktas, kad pavojaus ribos jau yra pasiektos."

Dr. William F. Neuman, Atominės Energijos Rochesterio universitete projekto chemijos skyriaus vedėjas, sako, kad labai galimas daiktas, jog mes jau tiek daug esame į erdves paleidę radioaktyvumo, kad pavojus jau neišvengiamas.

Dr. Herman J. Muller, zoologijos profesorius Indianos universitete ir Nobelio premijos laimėtojas, sako: "Amerikos žmonės jau visai arti ribų, kur jie gali be pavojaus atlaikyti radiaciją."

Dr. Ralph E. Lapp sako: jeigu atominiai bandymai bus tęsiami kaip ligi šiol, tai su 1962 metais visa atmosfera bus jau taip užnuodyta, jog pataisyti nebebus galima!

Warren Weaver, pirmininkas Nacionalinės Mokslų Akademijos komiteto, kuris studijuoja atominių bandymų pasėkas ant ateinančių kartų, Senatiniame užsienio santykių komitete pasakė, kad jau mūsų laikais pasaulyje gims šeši tūkstančiai vaikų paliegusių dėlei jau dabar esamos atmosferoje radiacijos nuo tų atominių bandymų!

Prof. Milton Burton, katalikiško Notre Dame universiteto radiacijos laboratorijos direktorius, sako, kad greitas sulaikymas atominių bandymų žymiai apribotų šioje kartoje nuo radiacijos susirgimus vėžiu ir išvengtų baisiausių pasėkų ateities kartoms.

Dr. Linus Pauling, Nobelio premijos laimėtojas, iš Californijos Technologijos instituto, sako: "Pasaulis dabar randasi toje vietoje, kur jis turi nusispręsti, ar jam svarbiau savo piliečių ir vaikų ir vaikų vaikų sveikata, ar politiniai tų bandymų laimėjimai."

Dr. George W. Beadle, Amerikinio Mokslo Plėtimui Susivienijimo prezidentas, nurodo tuos didžiulius pavojus, su kuriais susidurs nuo radiacijos ateinančios kartos. Pavojai apsireikš įvairiausiose formose. Vaikai gims paliegę, vyrai ir moterys paveldės lytinę bejėgybę, motinos gimdys pirma laiko, vėžys plėtosis nesulaikomai!

Britanijos Atominių Mokslininkų Susivienijimas paskelbė, kad vandenilinių bombų bandymai gali sukelti vieno tūkstančio žmonių kauluose vėžį ant kiekvieno milijono dinamito tonų eksplozijos pajėgumo.

Indijos valdžia paskyrė mokslininkų komisiją studijavimui atominių bandymų pasėkų. Komisija ne tik mato bandymuose pavojų, bet smarkiai kritikuoja tuos, kurie teigia, kad, girdi, pavojus nėra rimtas. Indijos mokslininkai sako: "Visi sutinka, kad bandomieji eksplodavimai yra pavojingi. Bėda tame, kad mes neturime vienos bendros nuomonės, kaip didelis tas pavojus yra." Jie sako, kad teigimas, jog reikėtų sulaikyti bandymus tiktai tada, kada bus tikrai įrodyta, jog jie sudaro pavojų sunaikinimo visai žmonijai, yra nesąmonė.

KOVA UŽ BANDYMŲ BAIGIMĄ

Atominių-vandenilinių bandymų pavojus aiškus. Dar nėra pasirodęs nė vienas rimtas ir nuoširdus mokslininkas, kuris viešai būtų išstojęs su nuomone, jog bandymai nėra pavojingi ir neneša jokio pavojaus žmonijai. Skirtumą randame tiktai nuomonėse dėl to pavojaus laipsnio, greitumo ir didumo.

Pavojus taip aiškus, jog, jau nekalbant apie vis didėjančią protestų audrą prieš bandymus, sklindančią pasaulin iš socialistinių kraštų ir tokių kraštų, kaip Vokietija, Indija ir Japonija, prie reikalavimo bandymus tuojau sulaikyti pridėjo savo balsą netgi ir katalikų bažnyčios galva popiežius Pijus XII ir popiežiaus organas dienraštis "L'Osservatore Romano." Tai skaitoma labai svarbiu reiškiniu kovoje už bandymų sulaikymą ir už atominį nusiginklavimą.

Tuo tarpu bandymai eina pirmyn, tebėra tęsiami. Apart Jungtinių Amerikos Valstijų ir Tarybų Sąjungos, su tais pavojingais bandymais išstojo ir Didžioji Britanija. Ji dabar griežčiausiai stoja už bandymų tęsimą, nes, girdi, sulaikymas bandymų dabar Britanijai reikštų atsilikimą, nes, kai Amerika ir Tarybų Sąjunga jau pilnai žino savo nukli-

nių ginklų pajėgumą, mes gi savo ginklų nežinome, nes dar nesame išbandę.

DIDŽIŲJŲ VALSTYBIŲ ATSAKOMYBĖ

Aišku, jog atominių ginklų bandymų sulaikymas priklauso nuo Jungtinių Valstijų, Britanijos ir Tarybų Sąjungos susitarimo bandymus sulaikyti. Tai kas gi kliudo tokiam susitarimui? Kodėl iki šiol prie jokio susitarimo neprieita?

Visas šis reikalas šiandien stovi šitaip: Jau keliais atvejais Tarybų Sąjungos vyriausybė yra išreiškusi pasiruošimą tuojau pradėti tuo reikalu tartis ir susitarti. Keliais atvejais siūlytas Didžiųjų valstybių susirinkimas. Pagaliau, š. m. gegužės 10 d. Tarybų Sąjungos Aukščiausioji taryba (parlamentas) formaliai nutarė tuojau pasiūlyti Amerikos Jungtinių Valstijų Kongresui ir Britanijos Parlamentui be delsimo išrinkti atstovus, kurie susirinks ir tarsis dėl atominių-vandenilinių ginklų bandymų sulaikymo ir atominio nusiginklavimo pravedimo. Jeigu vyriausybės negali arba nenori netgi tartis tuo taip svarbiu visai žmonijai reikalu, tai lai šių trijų valstybių parlamentai pabando rimtai paieškoti išeities. Beveik tą pačią dieną ir Vakarų Vokietijos parlamentas pasisakė už bandymų sulaikymą.

Kaip į Tarybų Sąjungos ir V. Vokietijos parlamentų pasiūlymą atsiliepta Londone ir Washingtone? Ką pasakė mūsų vyriausybė ir Kongresas?

Iš Londono š. m. gegužės 10 d. pranešama, kad "britų atmetimas pasiūlymo greitas ir aštrus." Britanijos užsienio reikalų ofisas pareiškė, kad Tarybų Sąjungos parlamento pasiūlymas yra "tiktai klaidinanti propaganda" (N. Y. Times).

AMERIKOS VALDŽIA IR ŽMONIŲ ATSAKOMYBĖ

Tą pačią dieną tame pačiame laikraštyje pranešime iš Washingtono sakoma: "Du nariai Senato Užsieninių Santykių komiteto šiandien atmetė Maskvos patarimą Jungtinių Valstijų, Britanijos ir Tarybų Sąjungos parlamentams sudaryti parlamentarines komisijas darbavimuisi dėl branduolinių ginklų bandymų sulaikymo." Tais gi komiteto nariais yra senatorius William F. Knowland, respublikonų partijos frakcijos vadas Senate, kuris taipgi, aišku, kalba vyriausybės vardu, ir įtakingas republikonas senatorius B. B. Hickenlooper. Tai toks, matyt, yra mūsų Kongreso nusistatymas. O tai dėl to, kad, matyt, mūsų vyriausybė tebesilaiko tokio nusistatymo. Ypač, kaip matosi, bet kokiam susitarimui su Tarybų Sąjunga ir baigimui branduolinių (atominių - hidrogeninių) ginklų bandymų priešingas Valstybės sekretorius John Foster Dulles. O taip yra, žinoma, tik todėl, kad, kaip jau šio straipsnio pradžioje buvo pabrėžta, mūsų didžiojo krašto žmonės tebėra nesusirūpinę esamuoju pavojumi, kurį neša ir mums ir visai žmonijai tie ginklų bandymai. Juk vyriausybė, kaip nekalbėsime, turi skaitytis su žmonių sentimentu ir troškimais. Kol tie nėra aiškūs ir atviri, kol nebus didžiausių iš žmonių pusės reikalavimų baigti bandymus ir eiti prie atominio nusiginklavimo, tol mūsų vyriausybė svyruos ir dels, tol nebus susitarimo tarpe didžiųjų valstybių ir tol žmonijai pavojus ne tik nemažės, bet dar didės, dar vis augs su kiekviena diena, su kiekvienu naujos branduolinės bombos išsprogdinimu ar tai Nevadoje, ar Pacifike, ar Sibire.

Audra naktį

Klabena vėjas langines,
Lietus už lango žliaukia.
Mama prisėdo prie manęs—
Ji tėvo grįžtant laukia.

Visi jau guli. Ji viena
Maldų rožančių neria.
O tėvo nėr antra diena,
Ir mes jau žinom—geria...

Mama pamatė—nemiegu
Ir sunkiai atsiduso:
—Nėra, vaikeli, pinigų...
Tik tu—paguoda mūsų!

—Nėra gyvenimo, sakau,
Jau žmonės dievą keikia.
Mišias anądien užpirkau—
Gyvent, vaikeli, reikia...

Guliu aš vienas tamsoje
Ir negaliu nurimti:
Paseno dievas, bet, deja,
Jis neužmiršo imti.

Justinas Marcinkevičius

Pastabų iš mokslo srities

PREGRESAS

Nuo giliosios senovės, nuo akmens ir žalvario gadynės, žmogus niekados nebuvo patenkintas gyvenimu. Jis vis ieškodavo geresnių gyvenimui patogumų ir prašmatnumų... Ir tiems žmogaus siekiams nebėra jokių ribų. Žmogus niekuomet nenurimsta. Jis vis siekiasi toliau nagrinėti chemines gamtos paslaptis ir tobulinti techniką, ne tik pagerinimui savo buities, bet ir dėl liuksuso, kad kuomi nors pasotinus savo neribotus geismus.

Bevartant istorijos lapus apie tolimąją praeitį ir pažvelgus į šių laikų naujuosius technikos ir chemijos stebūklus, iškyla reikalas sustoti ir rimtai pagalvoti apie žmogaus didžiąją proto išmintį ir jo nuveiktus stebėtinus genijališkus darbus. Mes tik paimkime teleskopą ir mikroskopą. Mes pamatysim daug. Bet mūsų matymas ir žinojimas dar tebėra riboti. Tačiau šiandien žiūrint į techniškus išradimus, atrodo, kad viskas taip gerai ir puikiai išrasta ir padaryta, jog geriau negali nė būti... Bet už kiek laiko, tik žiūrėk ir stebėkis, jog tie puikiausi išradimai padedami į šalį, o jų vietą užima dar geresni ir tobulesni pabūklai. Niekados pasaulinėje istorijoje nebuvo taip sparčiai išrandami visokie įrankiai ir pabūklai žmonių patogumams ir jų žudymui, kaip kad per praeitąjį dešimtmetį, arba nuo Antrojo pasaulinio karo laikų.

Šiuo laiku daugelis iš mūsų naudojasi taisiais naujoviškais ir patogiais gyvenimui išradimais, ypač mūsų turtingoje ir technikos moksle aukštai pakilusioje šalyje. O kurie nebeišgali įsigyti tų patogumų, tai nors juos matė arba apie juos girdėjo. Tačiau ne visi težino, ką mokslininkai mums žada netolimoje ateityje. Aišku, jog viską suminėti straipsnyje neįmanoma — tam reikėtų knygą rašyti.

Aš čion pabrauksiu tik kai kuriuos įdomius išradimus. Jeigu kai kuriems iš mūsų senesnės kartos teks nors kiek ilgėliau pagyventi, tai susilauksime įdomių gyvenimo pakaitų.

Jau žadama statyti gyvenamuosius namus iš plastiko ir stiklo, kurie bus labai patogūs gyventi. Nereikės jų dažyti iš vidaus ir iš lauko. Namų šeimininkėms bus labai lengva į trumpą laiką namo kambarius išvalyti. Lovos ir antklodės žiemą bus šildomos, o vasarą vėdinamos elektriniais prietaisais. Šildomųjų krosnių anglimis, aliejais ir dujomis nebus, nes kiekvienas namas gaus šilumą iš centrinės atomų jėga kaitinamos stoties-krosnies. Maistas bus verdamas radijo bangomis. Smulkesnės įvairios išmatos sunaikinamos elektros srove ir chemikalais. Elektriškais spinduliais bus užmušamos kambariuose sveikatai kenksmingos bakterijos, kaip kad dabar naudojamos ligoninių operuojamuose kambariuose. Viskas bus daroma paspaudimu knypkučio sienoje.

Miestų gatvėse nebus stulpų ir elektros vielų. Elektriniai žibintai (lempos) perpus sumažės, nes Bendix Aviation kompanijos inžinieriai išrado ir padirbo aparatą, kurio pagalba galima padidinti paprastos elektrinės lemputės šviesą net 40,000 kartų! Nebus tiek daug elektros gaminimo jėgainių, nes elektros jėgą gaus iš tolimų milžiniškų jėgainių radijo bangomis.

Mažesnių miestelių ir ūkininkų namai, tvartai, vištinyčios ir kitkas bus apšildomi saulės spindulių jėga. JAV inžinieriai išrado reflektorių (veidrodį) penkių pėdų diametro, kurį atsukus prieš saulę, gaunama labai didelis karštis, siekiąs net 6,000° F.! Mokslininkai pirmuosiuose savo bandymuose padėjo arti reflektoriaus pusės colio storumo plieninį šriubą, ir jis sutirpo per keletą sekundžių. Tačiau čionai iškyla klausimas: Kaip bus gaunama saulės šiluma, kuomet per keletą dienų būna apsiniaukę, saulė nebešviečia? Tam yra išrastos priemonės. Jeigu saulė ir nebešviestų per visą savaitę arba ilgiau, įpilama į Preston "glaubers" druskos didelėje baterijoje, kuri tuo laikotarpiu ir tiekia šilumą.

Neužilgo automobiliai bus padirbami iš

(Tąsa 29 puslapyje)

RAŠYTOJAS A. VIENUOLIS-ŽUKAUSKAS

J. STONYS

Minint 75-ąsias gimimo metines

A. Vienuolis — vienas iš žymiausių lietuvių rašytojų realistų. Iki šiol jo įneštas indėlis į lietuvių literatūrą — didelis ir reikšmingas. Savitais, aukštos meninės vertės kūriniais atėjęs į literatūrinį gyvenimą daugiau kaip prieš 50 metų, rašytojas iki šių dienų tebeturtina mūsų meninio žodžio lobyną. Talentingai vystė A. Vienuolis realistinės lietuvių beletristikos tradicijas, praturtindamas ją naujomis temomis, naujomis meninės išraiškos priemonėmis. Geriausioji Vienuolio kūrybos dalis, įeinanti į lietuvių literatūros klasikinį fondą, savo realizmu, demokratinėmis idėjomis didžiai artima darbo žmonėms.

Demokratinės Vienuolio pažiūros, kurioms formuotis nemažą įtaką bus turėjusi 1905 m. revoliucija, atsispindi pirmame žymesniame kūrinyje-apybraižoje "Kalėjime," parašytame Kaukaze, išėjus iš tvirtovės, kurioje autoriui teko kalėti už dalyvavimą revoliuciniame judėjime. Jos gana ryškiai iškyla ir tuo pačiu metu parašytose legendose, ypač "Užkeiktuose vienuoliuose."

Legendos "Amžinasis smuikininkas" ir "Užkeikti vienuoliai"—klasikiniai mūsų literatūros kūriniai, seniai įėję į mokyklines chrestomatijas. Grakštūs, spalvingi legendų vaizdai, persunkti stipriomis autoriaus emocijomis, išreiškiantieji demokratines mintis, sklandi, vietomis artima ritminei prozai kalba sudaro šių puikių A. Vienuolio kūrinių didelę vertę.

VEIKĖJO PAREIGOS LIAUDŽIAI

Kaukazo legendų pasisekimas paskatino jaunąjį rašytoją nebepadėti plunksnos. Grįžęs 1907 m. iš Kaukazo atgal į Maskvą, studijuodamas farmaciją, A. Vienuolis rašo naujus savo kūrinius. Juose dar labiau išryškėja A. Vienuolio visuomeniniai-demokratiniai realistinės kūrybos bruožai. Gyvenant Maskvoje, A. Vienuolio dėmesį patraukia buržuazinės inteligentijos idėjinis ir moralinis susmukimas, jos sumiesčionėjimas, ypač išryškėjęs po 1905 metų revoliucijos prasidėjusiais reakcijos metais. Savo apsakymuose, parašytuose tuo metu, rašytojas daugiausia ir nagrinėja inteligentijos temas, spręsdamas jas demokratiniu požiūriu. Šiuose A. Venuolio kūriniuose atsiskleidžia paties rašytojo mintys apie savo pareigą liaudžiai, būtinumą atiduoti savo jėgas jos labui. Dažnam apsakymų veikėjui šviesesnėmis gyvenimo minutėmis iškyla neįvykdytos pareigos liaudžiai supratimas, išaiškėja atitrūkimo nuo liaudies pragaištingumas ("Kūčių naktį," "Grįžo," "Pati" ir kt.

Įvesdamas į realistinę literatūrą inteligentijos temas, A. Vienuolis praplėtė mūsų kritinio realizmo tematinį akiratį, iki tol dažniausiai lietusį valstietijos gyvenimo klausimus. Šiuose kūriniuose rašytojas taip pat pagilino žmogaus vidaus pasaulio, jausmų, pergyvenimų vaizdavimą. A. Vienuolis savo temas sprendžia, plačiai naudodamasis psichologine analize. Jautrus žmogaus vidaus pasaulio atskleidimas būdingas daugeliui A. Vienuolio kūrinių.

Psichologinės analizės naudojimas įgalino rašytoją savitai spręsti ir kai kurias ankstyvesnėje lietuvių literatūroje liestas temas. Tokiu savitu sprendimu pasižymi antiklerikalinė tema (apsakymai "Paskutinė vietelė," "Užžėlusiu taku"). Gilindamasis į dvasininko vidaus pasaulį, rašytojas atskleidžia jo sielos dramą, parodo luominių varžtų gniuždomus švelniausius žmogaus širdies polėkius. Tai buvo naujas antiklerikalinės temos sprendimas lietuvių kritinio realizmo literatūroje, pagilinęs šią temą psichologiniu jos sprendimu. Už antiklerikalinius apsakymus A. Vienuolis buvo smarkiai klerikalinės kritikos puolamas. Šio puolimo neišvengė nė garsioji "Paskenduolė."

Apsakymas "Paskenduolė" — seniai pripažintas mūsų literatūros šedevras, plačiai žinomas lietuvių liaudies tarpe, išverstas į ru-

sų, latvių, estų, suomių, švedų ir kt. kalbas. "Paskenduolė" — reto meninio poveikio kūrinys, pasmerkiantis bukaprotiškas tamsių, atsilikusių žmonių pažiūras į apviltą merginą, atskleidžiantis socialinės neteisybės momentus.

GERIAUSI VIENUOLIO KŪRYBOS BRUOŽAI

Didelę idėjinę-meninę reikšmę "Paskenduolėje" turi puikiai psichologiškai motyvuotas Veronikos mirties vaizdas. Samdinės mirtį A. Vienuolis apsakyme pavaizduoja kaip protestą prieš visą prietaringą kaimo aplinką. Tik tvirtai tikėdamas darbo žmogaus pranašumu, jo išsivadavimu, A. Vienuolis galėjo visų paniekintos ir atstumtos samdinės mirtį pavaizduoti kaip protestą.

"Paskenduolėje" iškilo geriausi A. Vienuolio kūrybos bruožai: realizmas, liaudiškumas, kompozicijos meistriškumas bei charakterių ryškumas. Realistinėmis priemonėmis atkurdamas buržuazinio kaimo tikrovę, rašytojas pasmerkė ją humanizmo vardan. Daugeliu atvejų tuo pačiu požiūriu rašytojas smerkė buržuazinę inteligentiją, iš tų pačių pozicijų jis atskleidė ir karo žiaurumus apsakymuose, parašytuose imperialistinio karo tema ("Didysis karas" ir kt.).

Kaip subrendęs menininkas-realistas A. Vienuolis pasirodo apysakose "Vėžys" ir "Inteligentų palata," pasiekdamas čia didelius socialinės tikrovės apibendrinimus. Abi apysakos paskirtos iškelti tuo metu jau iš dalies nuėjusių į praeitį, bankrutavusių visuomeninių grupių bei socialinių reiškinių būdingiausius bruožus. Vaizduodamas "Vėžyje" Lietuvos feodalinės dvarininkijos istorinį vystymąsi, A. Vienuolis plačiai sustoja prie jos klasinės ir nacionalinės charakteristikos, atskleidžia feodalų priešiškumą lietuvių liaudžiai. Feodalinės klasės žlugimą A. Vienuolis parodo kaip dėsningą istorinį procesą, apspręstą tos klasės santykių su lietuvių liaudimi.

Apysakoje "Inteligentų palata," iškeldamas būdingus carinės santvarkos bruožus, A. Vienuolis sutelkė juos generolo ir žandaro paveiksluose. Protinis bukumas ir nepaprastas žiaurumas—štai tos ypatybės, kurias rašytojas iškelia šių caro tarnų paveiksluose, tuo apibendrindamas revoliucijos sudaužytą santvarką.

Apysakos rodo A. Vienuolio kūrybos žanrinių formų vystymąsi. Išaugęs rašytojo patyrimas reikalauja didesnės meninės formos. Po apysakų A. Vienuolis sukuria dviejų dalių romaną "Prieš dieną" (1924 m.). Tai pirmas šio žanro kūrinys lietuvių kritinio realizmo beletristikoje. Jis padarė pradžią tolesniam realistinio romano vystymuisi lietuvių literatūroje.

YDŲ IR NEGEROVIŲ PAVEIKSLAS

Romane A. Vienuolis atkūrė platų buržuazinės Lietuvos ydų bei negerovių paveikslą, aprėpdamas jame nemaža socialinės tikrovės reiškinių. Daugiausia dėmesio kūrinyje rašytojas skyrė buržuazinės valdininkijos charakteristikai.

A. Vienuolio romanas "Prieš dieną"—stambus ir reikšmingas realistinės literatūros kūrinys, nors idėjiniu ir meninio išbaigtumo požiūriu jis ir turi tam tikrų trūkumų. A. Vienuolis, kaip ir daugelis to laiko dorų inteligentų, turėjo nemažų iliuzijų buržuazinės valstybės atžvilgiu. Kritikuodamas buržuazinės santvarkos blogybes, A. Vienuolis romane tiki, kad visos jos išnyks, buržuazinei valstybei sustiprėjus. Tokios rašytojo pažiūros, atsispindėjusios romane bei kituose kūriniuose, didele dalimi vėliau bus nulėmusios jo laikiną nukrypimą nuo ankstyvesnių realistinių savo kūrybos tradicijų (romanai "Viešnia iš Šiaurės," "Ministeris"). Išgyvenęs po 1930 m. nemažą kūrybinę krizę, rašytojas vėl sukuria eilę apsakymų, dramų, rodančių gaivų realistinį talentą.

A. Vienuolio "Prieblanda" gana ryškiai parodo jo dramaturginį talentą. Puikiai sudarytas konfliktas, mokamai komponuojamos scenos tikslingai panaudotos socialinei tikrovei atskleisti.

JO KELIAS TARYBINĖN LITERATŪRON

Į tarybinę literatūrą A. Vienuolis atėjo, palikęs reikšmingų kūrinių lietuvių kritinio realizmo literatūrai. Gerai pažindamas buržuazinę tikrovę, A. Vienuolis daugelyje tarybinio laikotarpio kūrinių naudoja ilgų tos tikrovės stebėjimų medžiagą savo naujiems meniniams sumanymams, duodamas paryškintus, nauju požiūriu pagilintus jos vaizdus.

Apysaka "Išduktere" prasideda A. Vienuolio kelias tarybinėje lietuvių literatūroje. Kūrinyje ryškiai išvystyta socialinė tema. Vaizduodamas buožių ir samdinių santykius, rašytojas su dideliu meistriškumu čia parodė, kokie įvairūs ir baisūs jie gali būti. Atkurdamas samdinės Nastutės suluošinimo istoriją, rašytojas savo protestą nukreipia prieš išnaudotojiškai visuomenei būdingą darbo žmogaus paniekinimą. Apysakoje A. Vienuolis greta išnaudojimo momentų nužymi ir paprasto žmogaus sąmonėjimą. Ši tema nepalyginamai plačiau išvystoma romane "Puodžiūnkiemis."

"Puodžiūnkiemis" — naujas etapas A. Vienuolio kūryboje. Apibendrindamas daugelį ankstyvesnių savo temų bei motyvų, liesdamas neretai savo kūryboje nagrinėtą medžiagą, A. Vienuolis atskleidžia buržuazinėje tikrovėje naujus reiškinius, suranda nepaprastai išraiškingų priemonių tai tikrovei apibūdinti. "Puodžiūnkiemyje" A. Vienuolis daug dėmesio skiria klasių kovos reiškiniams. Romane gana plačiai parodyta Komunistų partijos vadovaujama liaudies masių kova prieš buržuaziją, pasibaigusi valdžios perėjimu į darbo žmonių rankas. Komunistų Gailiūno, Jonaičio paveiksluose rašytojas parodo atsidavusius darbo žmonių interesams kovotojus, atspindi liaudies masių sąmonėjimo procesą.

Vaizduodamas buržuazinę visuomenę, A. Vienuolis ryškiai atskleidžia darbo žmonių išnaudojimą, begalinį turto troškumą. Buožių Puodžiūnų šeimos paveikslas romane — reto ryškumo buržuazinės tikrovės apibendrinimas, apimąs valstybinius, klasinius, moralinius ir psichologinius tos tikrovės momentus. Atskleisdamas buožių santykius su mažažemiais valstiečiais naujakuriais, rašytojas pasmerkia buržuazinę žemės reformą.

"Puodžiūnkiemis" dėl savo aukštų idėjinių ir meninių ypatybių suvaidino svarbų vaidmenį kovoje su svetima buržuazine ideologija. Tai—vienas žymiausių lietuvių tarybinės literatūros romanų. Vos išėjęs iš spaudos "Puodžiūnkiemis" buvo šiltai visuomenės ir literatūrinės kritikos sutiktas, pasidarė vienu plačiausiai žinomų A. Vienuolio kūrinių. Jis išverstas į eilės tarybinių tautų bei liaudies demokratijos šalių tautų kalbas.

Tarybiniais metais A. Vienuolis savo kūryboje atgaivina mėgstamas Kaukazo temas. Naujosiose legendose rašytojas vėl iškelia Kaukazo tautų kelią į laisvą gyvenimą.

Legenda—mėgstamas A. Vienuolio žanras. Savo naujose legendose rašytojas naudoja gimtojo krašto medžiagą ("Platelių ežero paslaptis," "Medvėgalio tvirtovė" ir kt.).

A. Vienuolis — nenuilstantis mūsų literatūros darbininkas. Pokario metais, be savo stambių kūrinių bei legendų, jis sukuria plačią apsakymų, parašo atsiminimus, vaizduodamas juose daugiausia savo gimtąjį vaikystės kaimą. Iš jų padvelkia būdingas rašytojo kūrybai lyrizmas, iškyla nepaprastu re-

(Tąsa 29 puslapyje)

Rašytojas Antanas Vienuolis-Žukauskas

AUDRA — Jonas Kaškaitis

(Iš atsiminimų)

Ryškiai atsimenu audrą, ištikusią mūsų Viedarių kaimą, man ketverių metukų kūdikiui beesant. Tai galėjo būt 1888 m. vasarą.

Vaikštinėjau po sodą su motina. Mamutė vedžiojos dvimetį Juzuką už rankytės, nors jis spurdėjo ir, ištrūkęs, kuduliojo, nenorėdamas pasiduot nei mamai nei man. Lininiai Juzuko plaukai nuo saulės pasidarė kiek tamsesni, gelsvi ir rausvi.

Šutino ir karšta buvo, tai išėjom į kiemą, bet ant atšlaimo buvo dar karščiau. Prieklėtis buvo pavėny, tai tenai bus vėsiau. Ir atsisėdom ant prieklėčio. Gera taip buvo pasėdėt dabar čionai. Mama sėdėjo ant prieklėčio lentų, kojom ant plataus laiptų akmens. Juzuką pasisodino ant kelių. Tas, prigludęs mamutei prie krūtinės, ir užmigo.

—Tai malačius berniokas, — tarė mama, prilaikydama jam galvytę: — riebutis toks, sunkus, privarga, tai tegulgi snustels unt sveikatėlės, geriau augs...

Oras buvo pilnas svaiginančios vidunakčio muzikos. Žiogeliai griežė, čirškė neatlaidžiai, vienodai. Zyzė skraidydamos musės. Iš kažkur toliau buvo girdėt, kaip gieda gaidžiai. Dangus buvo žydras, o saulė taip ir spirgino, net akmuo buvo karštas kojom...

—Gal bus lietaus, un vakarų kadu, ba labai jau šutina šindiaj,—nusprendė mamutė: —nu, ale ainam gryčiotian. Gali da pabust Tadaušiukas, tai ažsiriaks vienas...

Pakilom ir nuėjom per karštą, dulkiną kiemą. Juzuką nešte nešė mama. Mūsų dūminėj pirkelėj buvo vėsiau. Pabudo Juzukas, atsigėrėm tuoj visi, pasisėmę vandens su skardiniu puodeliu iš rečkos.

—Atata, kaip geras undeniukas, — džiaugiaus mamutei.

—Ale jūs abu gal kruopelių pasrėbtumiat. Aš jum tuoj pripilsiu bliūdelį.

Ir žinojimas mamutės, ko mum reikia!... Išsrėbėm dubenėlį su pagardom, apsilaižydami.

—E dabar aš jum paguldysiu. Pamiagokit kruopely. Šviesesnias bus akelas.

Ir paguldė abu: Juzuką lopšin, o mane sesutės Zaputės lovon. Kai pabudau, Juzukas dar tebemiegojo. Pirkioj atrodė tamsoka, argi čia jau vakaras atėjo? Regis, dar būtų ankstoka. Mamutė paaiškino, kad užeina didelis debesys, bus lietaus, tai todėl ir aptemo oras...

Išėjom mudu su mamute pasidairyt ant gonkelių, ant priebučio. Ajegi! Dangus jau visas pajuodęs aptemęs! Užu sodo, viršum obelių, grūmodamas niūksojo juodas, tirštas debesys. Aukščiau buvo matyt, kaip plonesni pilki debesiukai juda, slankioja, sueina krūvon. Per tą juodąjį debesį tvykstelėdavo plonutės žaibų gyvatytės. Dusliai dundėjo griaustinis. Ore dar tebebuvo tvanku ir slopu, bet jau jautėsi lengvas vėsumas. Iš daržo ir sodo per kiemą straksėjo, skubėjo karkdamos sunerimę vištos.

—Matai va, ir vištas numana, kad ataina lietus, skubinas pasikavot,—tarė mamutė. — Kad tik tas lietus bint neužkluptų mūsiškių lauki. Anys šienų daroja. Ir galvijus gal jau gena nama, ba galvijai bija griausma.

Mamutė buvo teisi. Ogi netrukus matom: įbėga kieman kriuksėdamos kiaulės. Negaišta kur patvoriais, bet smunka dienadaržin. Įkandin atbėga ir avelės, me-ėėėė mekendamos ir pasidairydamos. O štai ir karvės. Jos irgi greičiau juda, negu paprastai. Paskutines besivydama, atskubėjo ir mūsų sesutė Zaputė, su tarbele per petuką.

—Vagi ir mūsų piemenėla,—tarstelėjo mamutė:—ainu aš jai padėsiu suvarinėt graičiau.

Ir ji nugužėjo per atšlaimą. Aš, žinoma, irgi kartu nutaksėjau.

—Tu neljsk, neik gurban, Janiuk, pastavėk čia prie tvorai. Mes tuoj ataisma.

—Šiu, šiu, balniute,—girdėjau, kaip Zaputė suvarinėja karves.

Uždarė dienadaržio duris, ir atmėžia abi.

—Nu, dabar gryčiutian. Kažna, kaip ti iš lauka ar paspias sugrįžt priaš lietų, — rūpestingai pastebėjo mamutė.

Suėjom pirkion. O ten dar tamsiau, nors tu ir žiburį žiebk. Zaputė net apkaitusi, raudona, saulės ir vėjo nudeginta, nurudinta.

—Dėdia Siniauckas tuoj suprata, kad raikia skubintis su galvijais,—pasisakė Zaputė. —Da saula nebuva paskavojus, tiktai dungaus pakrašty pasirodia debesėlis, tai ustovas ir saka: "Ale, vaikai, ataina lietus. Pradėkim varyt galvijėlius, ba gali da sulyt"... A tadu buvom net galylaukiaij, midolkų kimsyniaj. Tai matai, kalai atsivariam, čia jau ir suvisu artie lietus. Gerai, kad da užuspėjam.

Bandžiau įsivaizduot, kaip ten dėjos, kur ta galulaukė, midolkų kemsynė, kas tas "ustovas"—dėdė Siniauckas. Sužinot šituos dalykus gavau gal net už poros, trejeto metų, kai pats pradėjau bėginėt paskui bandą.

Ogi štai įskuba pirkion ir mūsiškiai iš lauko. Irgi visi įraudę, iškaitę.

—Tik tik paspėjam šienų sukraut kupetom. Da būtumiam padirbėję kakių adynų, ale kad tas debesys,—aiškino Uršulytė, tai mūsų merga.

—A kur dirbat, gal apia Aklažerį?—paklausė mamutė.

—Nūgi nūgi, ti, ti. Nelabai talie, tai ir paspėjam atbėgtia...

Dengė stalą, sėdo visi vakarienės. Pusbernis Pranukas uždegė balaną bei skalą, įkišo "diedan."

O ore veik visai sutemo. Griausmai dundėjo, griovė tankyn ir garsyn. Žaibai kad švystelės, tai akimirkai akinamai šviesu pasidaro viduj! Bevalgydami, surimtėję, beveik nieko nesikalbėdami, tik dairėsi protarpiais visi bailiai, žegnotis pradėjo...

O audra šėlo, kaip įsiutusi, pylė lietus. Kad sužaibuos, kad sugriaudės, tai regis, ir trobas nuvers! Vėl visi, baimės perimti, siaubo nusiaubti, žegnojasi. Aš, žinoma, irgi, gal dar labiau ir už visus nusigandęs. Blykstelėjo, tvykstelėjo žaibas ir akimirkai, net akis rėždamas, ryškiausiai nušvietė visą pirkelę, aliai smulkiausią daiktelį...

Urrr... rum! trinktelėjo neapsakomai garsiai, ausis užkurtindamas, perkūnas, ir tuoj įkandin siaubingai tėkštelėjo, rodos, visai į mūsų gryčią. Net krūptelėjo visi, sustojo, suėjo arčiau krūvon, žegnojas tik, žegnojas...

—Viešpatie, susimylėk,—kartojo mamutė, o su ja balsiai kartojo ir visi! Bejėgiai, baimės perimti, nebesumaną, ką ir bedaryt!...

O perkūnas, sakytum, dar labiau, dar pikčiau griovė, draskė, pliekė, daužė! Baisiai, baisiai tolydžio švytuliavo akinanti žaibai. Lietus kad ėmė pilt, kad ėmė į langus taškyt, rodos ten ir pats debesys pratrūko!...

—Ajagi! Dievuliau baltasai! pazaras! pazaras! dega kas jau, dega!—nesavu balsu klaikiai sušuko Uršulė.

Iš tikro, pro langą buvo matyt raudona pašvaistė.

—Kiena čia dega? kiena? gal kiena mūsų ūlyčias? Va, regis, visai artie. Matai, net liepsnas kelias,—visa sunerimusi, kartojo Uršulė.

Nieko nebelaukdamas, tėvelis persižegnojo ir pradėjo balsiai kalbėt švenčiausios panelės litaniją. Suklupo visi aslon, rankas suėmę laikė, garsiai, sujaudintais balsais skubiai atsakinėjo litanijos punktus: "susimilk unt mūsų!"... "melskis až mumis!"...

Žaibai, baisūs, baisūs, grėsmingi žaibai ir kurtinanti griausmai nepasidavė! Taip paeiliui ir blykčiojo, griaudėjo, blykčiojo, griaudėjo!... Sakytum, pats dangus užgriūva ant mūsų!... Net verkšlendami, prorėksmiais, visi suklupę šaukė, skubiai kartojo litanijos žodžius... Žaibui švysčiojant, pats baisiai persigandęs, išvysdavau visą tą mūsų patetišką grupelę. Net krūvon visi sugludo, supuolė, maldingai rankas sudėję, aukštyn iškėlę.

Tik staiga pakilo mamutė, pribėgusi iš maišelio prie lango išėmė kvapių šventintų žolelių, ėglio šakelių, įmetė šukėn. Uršulė skubiai padėjo uždegt, ir tuoj pajutom skujų ir kokių žolių stiprų smalkų kvapą. Mamutė apėjo aplink visą grupę, balsiai žegnodama, aprūkė ir pridurmui kartu su tėveliu, vienplaukiai abu išdūmė oran ir bėgo rūkydami aplink pirkią...

Malda, litanija pakriko. Kas pasilikę, lyg paklaikę ir šen puldinėjo ir ten, ir balsu vis rėkė, šaukė dievulį susimylėt, susimylėt... "nekorot až griekus"!...

Aš tuo tarpu irgi puldinėjau, nebesumanydamas, kas ir bedaryt, kur ir kaip pasislėpt nuo tų baisių žaibo švysčiojimų!...

Šmūlkšt ir palindau pasuolėn: gal ten nebus taip šviesu ir taip baisu... Ir iš pasuolės, vis drebėdamas ir krūpčiodamas nuo kiekvieno griausmo, žiūrstelėdavau staigiomis žaibo prošvaistėmis į gryčios vidų, kur klūpojo, balsu raudodami, Pranukas, Zaputė ir Uršulė...

Įsmuko skubiai pirkion sulyti, sušlapę, peršlapę tėvelis su mamute. Šventos žolelės vis dar teberūko šukėj mamos rankose. Tuoj vėl abu suklupo, ir vėl iš naujo pradėjo visi varyt skubiai, rėksmingai, verksmingai litaniją...

—Aik ši, Janiuk, durnial,—šūktelėjo man mamutė,—tu ti nepaskavosi! Diavulis visur mata! Klaupt tuoj, melskis su visais kartu!

Ir be raginimo, visas paklaikęs iš baimės, įkibau mamutei už alkūnės, atsiklaupiau ir prisidėjau prie to mišraus išgąstingo choro!...

Galiausiai žaibai pradėjo eit retyn ir griausmo dundėjimai lėtyn. Apstojo pylęs ir lietus. Sukilo visi, ramesni ir kiek šviesesniais veidais. Pro visus langus galėjai matyti grėsmingas gaisrų pašvaistes. Visaip spėliojo, tas ar tas:

—Tai dar dievui dėkui, čia gal kur taliau, ne mūsų ūlyčioj. Gal Raudankas' kur, až ažera, ir ti, kitam šoni, un Duburatį ir un Avilius kur pazaras ir pazaras...

—Tai bus padegialių, dievuliau baltasai!...

Lietui jau beveik ir visai praėjus ir griausmui tik toli kur dar bedundant, visi išlabėjom oran. Buvo jau naktis, tamsi, be mėnulio, be žvaigždžių, tik gaisrų pašvaistės grėsmingai švytėjo bent keliose vietose, ir nuo jų net rausva atrodė tenai padangė.

Pranas su Uršule nubėgo kur tai pas kaimynus, įspūdžiais pasidalyt, kai ko susižinot. Už kokio pusvalandžio sugrįžo. Girdi, Dainio Juzos namiškiai esą nusigandę, kad Duburačio kaime tikrai dega gaisras. O ten jų artimi giminės. Dainio Povilas ketinęs tuojau raitas nujot Duburatin ir persitikrint, ar sveiki tebėra jo dėdės Mierkiai. Kito kaimyno, Zakariuko Petras tikrinęs, kad Raudankų kaime, tuoj už Čičirio ežero, esama gaisro.

Vėliau, už kelių dienų, išryškėjo, kad supleškėjusi nuo perkūno, gale mūsų Viedarių kaimo laukų, kieno ten pirtelė. Sudegusi Duburačio kaime, ant paties stataus kalnelio, Mierkio jauja. Gal ir daugiau trobų būtų užsiliepsnoję, bet smarkus lietus padėjęs to išvengti. Kitam šone, Šniukštų kaime, gaisras sunaikinęs vieno pribuišio grytelę ir gurbelį. Apie Antazavę, apie Avilius irgi buvę gaisrų, —vardai ir vietovės išdilo man iš sukiršintos atminties...

O rytojaus dienelė išsišvietė skaisti, graži, tartum nieko nebūta... Ir kas tik gyvas ir pajėgus, metėsi į darbą, kurį sutrukdė ta nelemtoji audra.

A. Vienuolis-Žukauskas

(Tąsa iš 26 puslapio)

alistiniu įžvalgumu sukurti paprastų žmonių paveikslai.

Savo literatūrinę veiklą A. Vienuolis puikiai suderina su visuomenine. Nuo 1947 m. jis yra LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatas. Partija ir vyriausybė didžiai įvertino rašytojo literatūrinę ir visuomeninę veiklą, suteikdama jam LTSR nusipelniusio meno veikėjo garbės vardą, apdovanodama jį Lenino ir dviem Darbo Raudonosios Vėliavos ordinais, suteikdama jam LTSR Liaudies rašytojo garbės vardą.

Svarus A. Vienuolio indėlis, įneštas į lietuvių literatūrą, sudaro brangią mūsų nacionalinės kultūros dalį. Palinkėsime rašytojui A. Vienuoliui tolesnio našaus darbo, ilgų kūrybinės veiklos metų.

Iš mokslo srities

(Tąsa iš 23 pusl.)

plastiko. Tik rėmai ir variklis (motoras) bus iš plieno. Automobiliams baterija tiek pat atlaikys, kiek ir pats automobilis arba ilgiau.

Izraelyje mokslininkai, susidomėję žmogaus raumenine, fiziška kūno jėga, išrado variklį (motorą), kuris tieks jėgą tokiu pat fiziniu būdu, kaip kad žmogaus kūno raumenys sudaro jėgą, ką nors sunkaus keliant arba traukiant. Šis naujas išradimas kol kas tebėra tik bandymų stadijoje.

Mūsų šalies mokslininkai ir ekonomistai teigia, kad jeigu neįvyks atominis karas, tai apie už 20 metų su automatiškomis mašinomis tiek daug bus prigaminta visokių produktų, reikalingų žmonių gyvenimui, kad darbininkai dirbs tik penkias valandas per tris arba keturias dienas savaitėje.

MOKYKLA IR MEILĖ DARBUI PRAKTIKOJE

S. ŠMUKLERIS

Šiuo tarpu Tarybų Lietuvoje plačiai susirūpinta įkvėpimu mokyklinio amžiaus vaikams meilės darbui. Diskusuojama spaudoje ir mokyklose. Mums irgi įdomu, kaip ten šis svarbus klausimas yra sprendžiamas. Žemiau patiekiame šia tema ištraukas iš Vilniaus vaikų namų Nr. 3 direktoriaus S. Šmuklerio straipsnio "Arčiau prie gyvenimo," tilpusio laikraštyje "Tarybinis mokytojas" (1956 m. spalio 25 d.).—Redakcija.

Dabartiniu metu plačioje visuomenėje labai daug kalbama apie mūsų jaunosios kartos auklėjimą. Ir tai suprantama: gyvenimas neginčijamai įrodė, kad jaunimo auklėjimui reikia skirti kur kas daugiau dėmesio, negu iki šiol jam buvo skiriama. Todėl ir TSKP XX suvažiavimas iškėlė uždavinį — išauklėti tikrą tarybinį žmogų, atsidavusį savo liaudies reikalui, mokantį rasti savo vietą ir pašaukimą gyvenime.

KAIP AUKLĖTI IR MOKYTI?

Kada kalbiesi su vaikų namų darbuotojais, išryškėja kelios nuomonės. Vieni "laiminga vaikyste" supranta nerūpestingą auklėtinių gyvenimą. Valgykloje vaikai randa padengtus stalus su paruoštais pusryčiais, pietumis, vakariene... Valytojos visuomet iššluos, sutvarkys patalpas... Iš brangaus medžio pagaminti, aksomu dengti baldai... Puošnūs kilimai ir takeliai... Tai esąs tikras "laimingos vaikystės" vaizdas... Vaikai viskuo tuo naudojasi ir susirinkimų metu kalba iš auklėtojų paruoštų popieriukų: "kokie mes laimingi!" Kai kas mėgina tai pateisinti tuo, kad, girdi, vaikai dabar mokosi ir labai užimti. Kada baigs mokyklą, institutą, tada jie kaip reikiant padirbės. Ateis laikas, ir jie esą savaime išmoks visko, ko reikalauja iš jų gyvenimas.

Dažnai mes vaikus auklėjame tokia dvasia: "Jums viskas priklauso! Viskas jums," o iš kur visa tai imama, kiek darbo į visą tai įdėta, kokio triūso kaina pagaminta viena ar kita vertybė,—štai tokio supratimo kaip tik ir trūksta mūsų auklėtiniams.

Skaitant A. S. Makarenkos raštus, dar ir dar kartą įsitikini, kad, auklėjant asmenybę kolektyve ir per kolektyvą, tik darbu, kasdieniniu darbu galime išauklėti tikrą tarybinį žmogų-kūrėją, o ne tuščių frazių apie komunizmo statybą skelbėją.

VAIKAI IR DARBAS

Kartą, besikalbant su manimi, vyresnieji auklėtiniai pasiūlė:

"O kas būtų, jei mes patys imtume remontuoti ir statyti?"

"Ką gi,—pasakiau,—būtų labai gerai. Remontui skirti pinigai galėtų būti panaudoti kitiems reikalams: ekskursijoms po gimtąjį kraštą, motoriniam laivui įsigyti ir kitiems tikslams."

Nutarėme pabandyti imtis darbo. Mūsų auklėtojas Stankauskas yra baigęs statybos amatų mokyklą. Mes jį ir paskyrėme statybos viršininku vadovauti auklėtinių-statybininkų brigadai. Auklėtiniai buvo paskirstyti į mūrininkų, tinkuotojų, dažytojų brigadas. Norinčių dalyvauti statyboje buvo net perdaug.

Darbas prasidėjo. Buvo vedama tiksli atlikto darbo apskaita pagal statybos darbų kainininką. Patalpų remonto metu iškilo reikalas pastatyti naują pagalbinį pastatą sandėliui vaikų namų pionierių stovykloje Leoniškiuose.

Kūrybinis džiaugsmas įkvėpė vaikus naudingam darbui. Jie džiaugėsi tuo, kas savo rankomis padaryta. Ši nauja statyba buvo užbaigta per pusantro mėnesio.

Tuo mes nepasitenkinome. Sėkminga sandėlio statyba davė auklėtiniams mintį — savo jėgomis pastatyti ir dirbtuves vaikų namams. Netrukus pradėjome kitą labai didelį darbą. Jau auklėtinių rankomis iškastos didžiulės duobės, pradėti statyti pamatai.

SU DARBU SURIŠTOS PROBLEMOS

Negalima sakyti, kad šis darbas lengvai įveikiamas. Bet ir gerai, kad darbas pasirodo visame savo sudėtingume. Bekasant duo-

bes, iškilo tokia problema: kaip iškelti didžiulį 12 tonų svorio akmenį? Daug buvo pasiūlymų. Pagaliau nusprendėme akmenį susprogdinti paraku. Ir štai, iškalėme akmenyje skylę, įpylėme parako. Tam tikrame atstume nuo numatomo sprogimo pastatėme sargybinius—praeiviams perspėti. Prie akmens nuvedėme elektros laidą. Trumpas sujungimas. Pasigirdo kurtinantis sprogimas. Akmuo suskilo... Vaikai nugalėtojų žvilgsniais pažvelgė vienas į kitą.

Kartais trūksta įrankių. Darbui kliudo blogas oras, tačiau niekas negali sulaikyti jaunųjų statybininkų užsidegimo ir entuziazmo. Už sutaupytas pirmosios statybos lėšas buvo suorganizuota ekskursija į Maskvą. Joje dalyvavo geriausi statybininkai, sportininkai. Už sutaupytas lėšas įsigijome motorinį laivą ir dvi valtis su irklais.

Anksti pavasarį pas mus į vaikų namus atvyko Lenino rajono komiteto sekretorius ir rajono vykdomojo komiteto pirmininkas. Jie pranešė mums, kad yra apleistas sodas, kuriuo niekas nesinaudoja, ir pasiūlė mums jį perimti savo žinion. Pasitarus su auklėtiniais, taip ir padarėme. Po to vaikų ir draugovės tarybose buvo nuspręsta sodą padalinti į tris dalis, kad kiekviena auklėtinių grupė turėtų savo sklypą, o kiekvienam auklėtiniui būtų paskirtas tam tikras vaismedis arba vaiskrūmis.

Nuo to laiko, kai mes padėjome vykdyti didelius statybos darbus, iš pagrindų pasikeitė auklėtinių drausmė, jų pažiūra į jiems priklausančius daiktus pasidarė itin sąmoninga. Dabar sunku rasti auklėtinį, kuris slankiotų be jokio darbo ir dykaduoniautų. Darbu mes įrodėme vaikų namų auklėtiniams, kaip reikalinga tausoti brangias laiko minutes.

Vaikų ir draugovės tarybos iškėlė tokį klausimą: ar auklėtiniai galėtų nedarbo dienomis pakeisti virėjus ir kūriką? Ir tai mes įgyvendiname. Reikia pažymėti, rezultatai visai neblogi. Kartu su tuo neužmirštamas pagrindinis vaikų namų auklėtinių šūkis: "Labai geras mokymasis ir elgesys—mūsų geriausia dovana mylimai tėvynei."

Mūsų vaikų namų darbuotojų nuomone—pirmiausia reikia pradėti nuo meilės darbui ugdymo *pačiame darbo procese, o ne vien žodžiais.*

Rugių daina

(*Rugiai ir žmogus*)

Pasiilgau, kaip tikras artojas,
Pasiilgau laukų ir rugių.
Įbridau ir dairausi, sustojęs,
Į gelsvėjantį lauką žvelgiu.

Ryt, poryt—rugiapiūtė atšarpus
Po pirmąja guba apsistos...
Sušnarėję, pasilenkę varpos
Dar arčiau prie žemelės gimtos.

Prie žemelės, kuri išpenėjo,
Lyg dosni, rūpestinga mama...
Iš toli be sparnų ir be vėjo
Kaip kregždė atplasnojo daina:

"Oi, tu, rugeli,
Tu žiemkentėli!
Ko tu siūbavai
Dieną-naktelę?"

Dainoje—buvęs skausmas ir godos,
Ir diena, pragyventa vargiai.
Ar nebuvo mūs bėdos vienodos—
Pasakykit, rugeliai rugiai?

Lyg kad vargo išeidavom sėti,
Ant pečių maišelius nešdami.
Iš to vargo jūs augot dirsėti,
Amaruoti ir skurdžiai žemi.

Mes ir dainą sudėjom kaip raudą
Apie tavo, rugeli, vargus.
Uždainuojam—o širdį kad skauda!
Lyg save apdainuoji, žmogus.

Susipynė skausmai mūs ir godos,
Kol laikai atkeliavo kiti.
Mūs likimas, rugeli, vienodas
Praeity, dabarty, ateity.

Gal todėl aš, kaip tikras artojas,
Gliaudau varpą ir grūdus skaitau,
Rugiuose, kaip miške, atsistojęs,
Apie savo likimą mąstau.

Justinas Marcinkevičius

FRANK LITTLE

Jonas Kaškaitis

1917 m. liepos 30 d. į *Butte miestelį*, Montanos valstijoj, atvyko įžymus *IWW* organizatorius *Frank Little*. Pasakė ugningas prakalbas kalnakasiam streikininkam. Kasyklų baronų reakcija nedelsė. Šeši maskuoti žudeikos tuojau naktį ištempė jį iš lovos viešbutėly ir pakorė po geležinkelio tiltu. Paliko ir prisegtą plakatą: "Pirmas ir paskutinis persergėjimas 3-7-77"... Slėpiningi, grėsmingi skaitmenys... "Laisvoji Amerika"...

Ir to dar nepakako: 168 kalnakasiai kaltinami sąmokslu trukdyt J. V. įstatymus ir karinius darbus (*seditious conspiracy*).

IWW—Industrial Workers of the World— Pasaulio pramoniniai darbininkai.

FRANKAS LITLAS

Čia mitingas. Ūžia svetainė pilna:
Tai vario, gelžies streikininkai,
Kaip kurmiam po urvą rausytis gana!
Jų šeimos dėl pusbadžio nyko!...
Kalbėtojas Litlas žygiuote šaunia
Estradon jau kopia: pritilo minia.
Jis permetė sakalo akį,
Ugningą jis prakalbą sakė.—

"Draugai, jūsų streikas teisingas, status,—
Sunkiųjų metalų kasėjai!
Jūs rausot po gilumas metų metus,
Daugiau vis metalų reikėjo...
Ir varį ir geležį šachtų urvais
Jūs verčiat ir verčiat kastuvais savais:
Ir kyla pabūklai kariniai—
Draskyt darbininkų krūtinei...

O jūsų gyvenimas, jūsų pačių—
Be galo skurdus ir vargingas...
Nūn streikas pakibo ant jūsų pečių:
Kasyklos nutilo, sustingo...
Ryžtinga, griežta ši klasinė kova!
Mūs' priešas—stambus kapitalas,—ir va—
Tvirtai susijungt mes privalom:
Mum sąjungos reikia be galo!

'Ai dobelju doblju'—jūs žinot visi—
Mūs' reikalus gina ir saugo!
Tą atkaklų ginklą kovoj atrasi—
Tikriausią ir patvarų draugą!
Sutverkim tos unijos skyrius nūnai,
'Ai dobelju doblju' čia pat būtinai!"...
Tuoj kalnakasiai streikininkai
Urmingai rašytis įniko...

Užsibaigė mitingas. Salė tuščia.
Minia išsiskirstė tvarkingai,—
Brošiūrų parsinešė iš čia,
Dalyt pakeliui nepatingo.
Kukliam viešbutėly Frank Litel kietai
Privargęs užmigo,—gerai visa tai...
Bet kas tuoj nakčia atskubėjo
Pas miegantį taurų veikėją?

Atskubo kaukėti padaužos šeši,—
Sustojo prie viešbučio autas...
Į ką vigiliantų gauja panaši?
Kam galvos gobtuvais apmautos?
Įsiveržė, šoko ant Litlo staiga,
Iš lovos išsitempė. Skraistė marga
Tuoj užveržė burną vyruko,—
Įbruko vežiman, nurūko!...

Jį spardė įdūkę mušeikos šeši,
Kraujų krešuliais apipiltą:
"Frank Litel, čia nosies daugiau nekiši!"
Pakorė po gelžkelio tiltu...
Plakatas grėsmingas prikaltas nakčia:
"Pirma-paskutinė mūs' persarga čia,"—
Grūmojo kasyklų baronai,—
Parašė juodai ant geltono...

Ir visa? jau baigta? Oi, broliai, oi ne!
Rykliai kapitalo dūkėja...
Jie unijas griauna tikrai, ne sapne,
Nudobia žymesnį veikėją...
Tuoj griebta nagan streikininkų šimtai,
Būk sąmokslais trukdą jie karą,—už tai
Kalėjime miršta ir pūna,—
Kam triuškino karą-siaubūną?

Bal. 2, 1957